

ԿՐԹՆԵԿԸՆ

ՃԱՄԱՆԱԿԻՆ ԷՏԵՑ

Եթե, իր տկարութիւններուն զգացումէն յառաջ եկող մտայնութիւն մեղմացումը մարդս կը գտնէ ազօթքին մէջ. եթէ, մտայնութեան, որուն աղբիւրը մեղքն է, ապաշխարանքը իրեն դարման մը կ'ընածայէ, կայ նաեւ տարբեր մէկ մտայնութեան, որուն կ'ընկերանայ երբեմն շատ զօրաւոր փորձութիւն մը, նոյնիսկ հաւատացեալ հոգիներու ներքը. ա՛յդ, տառապանքին պատճառած մտայնութիւնն է։ Պէտք է վախճալ որ զժախտութեան հարուածին ներքեւ, մեր հաւատքը տեղի տայ, և յուսահատութեան, բարոյացման, քաղաքական հակազդեցութիւնը մեղ անլուսէ Աստուծոյ, Լո՛յս մը, ահա թէ ի՛նչ կ'ուզեն մեր հոգիները անհրաժեշտօրէն, եղբրական այս փորձութեան մէջ։ Որպէսզի վշտէն չընկճուինք, պէտք է բարձունք՝ թէ ան իմաստ մը ունի։ Մեր հաւատքը բաւական լուսաւոր պէտք է ըլլայ որպէսզի կարենայ այդ իմաստը ցոյց տալ մեզի։ Վիշտը կ'ապաննէ մեր մէջ ինչ որ ապրելու կը ձգտի. ան մեր ներքը երեւան կը բերէ ուժեր, որոնց առաջին շարժումը, բնագոյական և զերեքէ անդրադարձ, մեր կամքը ընկուզել կ'ապաւնայ։ Ի՛նչ հակազդեցիկ ուժեր պիտի գնենք անոնց դէմ, կարենալ պաշտպանելու համար ինչ որ մեր ներքը ամենէն բարձրն է, ազատելու մեր հոգին կորուստէ, և օգնելու անոր, որպէս զի Աստուծոյ առջեւ ուղիղ կեցուածք մը ունենայ։ Նկատելով որ մենք զիտակից էակներ ենք և այդ պատճառով իսկ պատասխանատու՝ մենք մեզի, ընդունելու կամ չընդունելու փորձութիւնը, որուն ենթակուած ենք, պէտք է որ մեր ընդունելուն պատճառը տրամաբանական ըլլայ։ Վշտաշարժար հոգին կարող կ'ըլլայ յաղթելու հակառակորդ ուժերուն և նոյնիսկ իրեն դէմ միացած ամբողջ տիեզերքին, եթէ ըմբռնէ՝ թէ տառապիւմ մեծ բարիք մըն է։ Գի՛տնալ, որ համար, այս և մտայնութեան մեղմացնելու պայմանը։ Գի՛տնալ, ոչ թէ ինչո՞ւ համար, այս կամ այն մաս-

նաւոր պարագային այս կամ այն տառապանքը բարի է մեղի համար, — որովհետեւ տիկա մեր ըմբռնումի սահմաններէն դուրս է։ Աստուծոյ մեղի հանդէպ ունեցած վարմունքին պատճառները յայտնի պիտի ըլլան միայն վերջին դատաստանի օրը — այլ գիտնալ՝ թէ իր նախախնամութիւնը, նոյնիսկ եթէ չգիտնանք թէ ուր կը տանի մեզ, այս կամ այն պարագային, մեղի համար բարի առաջագործութիւններ ունի միայն։

Արդ, Հին Կտակարանի մէջ գիրք մը կայ, որ կ'արձագանգէ մարդկային այս զանգաւորին, և ամբողջովին նուիրուած է տառապանքի հարցին վիճաբանութեան։ Յօրի գիրքն է, Հեռախօսք այդ կոհակնեւորուն որոնք կը տաքնապեցնեն Յօրի հոգին. այդ տեսարանը պիտի զօրացնէ մեր հաւատքը։ Անհրաժեշտ է նաեւ նշել հոս՝ թէ Յօրի ժամանակ աստուածային յայտնութիւնը տակաւին անկատար էր։ Նոր Կտակարանը մեզի շատ յստակ ուսուցում մը կ'ընէ հանդերձեալ կեանքի և անոր վարձատրութեանց մասին։ Ներկայ կեանքը անցք մըն է քրիստոնէին համար, պատարաստութիւն մը՝ ապագայ կեանքին, ուր պիտի կատարուի յաւիտենական միացումը Աստուծոյ հետ։ Ուրեմն, քրիստոնէին համար բացարձակապէս կարեւոր չէ որ իր միտքը յուզող խնդիրները ամբողջական լուծուած գտնեն գերեզմանէն ասղիւն, և ան, քրիստոնեան, կ'ապասէ հաշուեյարգարի վերջին ժամուն։ Անկասկած, ասիկա պատճառ մը չէ՝ որ քրիստոնեան արհաւիրէ այն լոյսերը, որքան որ վատուած ըլլան անոնք, որոնք կրնան իրեն ընծայուիլ այս զարհուրելի խնդիրներուն վերաբերմամբ։

Եթէ, Իսրայելացիներու համար, անդիի կեանքի վերաբերեալ տեսիլները երկարատեւ միտքին, տարտամ եղան, եթէ իրենց աչքերը պէտք ունեցան որոշ ժամանակամիջոցի մը՝ վարձաւելու այն լոյսերուն, զորս հետզհետէ Յայտնութիւնը կը բերէր, եթէ իրենց հեռանկարը, շատ մը պարագաներու մէջ, կը սահմանափակուէր միայն ներկայ կեանքով, և եթէ, վերջապէս, վշտին խնդրը, նկատի առնուած ներկայ կեանքի պատիժներու և վարձատրութիւններու տեսանկէտէն, իրենց հոգին կրնար մխրճել յուսահատութեան մօտ անձ-

կուժեան մը մէջ, ուրախ ենք նկատելով՝ թէ ինչպէս այդ իմաստուն հոգիներէն ու մանք, մուծին մէջ, գիտէին գտնել զիրենք Աստուծոյ տանող ճանապարհը:

Ա

Յոբի գիւղը թուղթին վրայ կը քանդակէ յիշատակը Իսրայէլի օտար մարդու մը, որ երկար ատեն ապրած էր ճոխութիւններու մէջ, և հակառակ ատոր, արդար էր, ուղղամիտ էր և կատարեալ՝ բոլոր տեղակէտներով: Իայց, ահա՛, օր մը, զիշտը այցելեց իրեն: Շատ մը փրկագումներու ընթացքին, զրկուեցաւ իր բոլոր հարստութիւններէն, իր բոլոր զաւակներէն: շնատուեցան մարմինը, առողջութիւնը, և վերածուեցաւ մարդկային ձորձի մը, ինքզինքը վտարեց մարդկային ընկերութենէն, և օրերը անցուց զիւրի գոններուն առջև, նստած՝ աղբակոյտի մը վրայ, մէկը այն աղբակոյտներէն, զորոք կը տեսնենք այսօր ալ, այնքան յաճախ, Պաղեստինի քաղաքներու և զրիզերու մուտքին առջև:

Երբ իմացաւ կորուստը իր բոլոր հարստութիւններուն և զաւակներուն, Յոբ, երկրին սովորութեանց համաձայն, սուգ պահեց. պատեց վերարկուն և ածխեց գլուխը, բայց անմիջապէս վերջ երկրպագութիւն ըրաւ և պաշտեց զԱստուած ըսելով. «Մերկ ելայ մօրս որովայնէն, և մերկ պիտի վերադառնամ հօն. Տէրը տուաւ, Տէրը առաւ, թող իր անունը օրհնեալ ըլլայ»: «Այդ բոլորին մէջ, դիտել կուտայ Սուրբ Գիրքը, Յոբ չմեղանչեց երբեք և գէշ բան մը չըսաւ Աստուծոյ դէմ»:

Երբ հիւանդութիւնը հասաւ իր անբաժնեւորուն, կրնը զինք մղեց Աստուած անիծելու և չվախցաւ նոյնիսկ ըսել. «Եւր յարատեւես ուղղամիտ ֆալ. անիծէ՛ զԱստուած և յետոյ մեռի՞ր»: Եւ Յոբ կը պատասխանէ անմիջապէս. «Եթէ անմիտ կընկան մը պէս կը խօսիմ. Աստուծմէ՛ կ'ստանանք բարիք, ինչո՞ւ չստանանք նաև չարիք»: Բայց վիշտը երկարելով՝ համբերութիւնը յոգնեցուց, Յոբ անիծեց իր ծնած օրը:

Գրեթէ չական մասը կը գտնուի ճառերու և անոնց պատասխաններուն մէջ, ուր հոգիները կ'երեւին իրենց ամբողջ մերկութեամբ:

Այժմ, փորձենք թափանցել Յոբի հոգիէն ներս և ապրինք իրեն հետ այդ վշտագին վայրկեանները: Սրբազան գրքին հեղինակը, գրքին սկիզբէն իսկ մեղի կը մատնանէ Յոբի տառապանքներուն պատճառը: Տեսակ մը պայքարի հրաւեր է ան, զոր Սատանան կ'ուղղէ նոյնինքն Աստուծոյ, որ անոր արտօնութիւն կուտայ փորձել իր ծառան: Գրեթէ եզրակացութիւնը մեզի պիտի ցուցնէ ատաքինութեան պատկուամը, բայց արդարին զգացումներուն հետզհետէ մաքրուելէն ետք: Ու այդ մաքրումի օժապտոյտ դժին պէտք է հետեինք մինչև այն տեղ, ուր ան կը միանայ նախախնամական գծին, Աստուծոյ կամքին կատարեալ միացումով մը: Վիճաբանութեան ջերմ հետաքրքրականութիւնը յառաջ կուգայ տառապող արդարին, Աստուծոյ ծրագիրը՝ որ պիտի յայտնուի լիովին, որբերգութեան վախճանին: Պէտք չունիմ ձեզի մատնացոյց ընելու՝ թէ որքան խորապէս մարդկային է և մեր արդի իրականութեան համապատասխան, խնդիրը այս կերպով ներկայացնելու ձևը:

Երբ իր բարեկամները երկար ատեն անշուշտ իր քով կը կենան, վշտին սաստեկութիւնը, փորձութեան յարաստեութիւնը, Յոբի պայծառ և ուղիղ հոգիին վրայէն ամպ մը կ'անցնեն, և զինք կը մղեն գանգատելու: Ան կ'անիծէ իր ծնած օրը: Անոր կը թուի թէ ինք խաղալիկն է չար օւսերու, որոնք հաճոյք կը զգան զինք չար չարելէ:

«Ինչո՞ւ համար դժբախտներուն լոյս տրուի,

Եւ կեանք՝ անոնց որոնց հոգին լեցուն է դառնութեամբ,

Անոնց որոնք մահուան կ'սպասեն ու մահը չի գար,

Անոնց որոնք զայն գանձէ մը աւելի կ'սպասեն,

Անոնց որոնք երջանիկ են, ուրախութիւնն էր ցնծան,

Եւ կը հրճուին երբ գերեզմանը տեսնեն . . . »

Այս խօսքերը կ'ըմբոստացնեն իր երեք բարեկամները, որոնք լուր կ'զգան՝ թէ Իրերու դէմ եղած անէծք մը, Անէծք է նաև Անոր, որ գանձեց ստեղծած է: Կը ջա-

նան, երկար ճառերով, ապացուցանել Սոբին՝ թէ Աստուած առանց պատճառի իր արարածները չի պատժեր և ան «չուրախաներ անմեղի տառապանքներով»։ Յորի սխալ մտածումը մարելու համար, անոնք ցոյց կուտան այն իմաստը, զոր ունի վիշտը, ըստ իրենց, և կը յիշեցնեն մեղքի գաղափարը։ Տառապանքը պատիժ մըն է։ Այս է միակ մխիթարութիւնը, զոր երեք բարեկամները իրեն կը ցուցնեն։ Ահա՛ թէ ինչպէս կը խօսի երեքէն, ամենէն չափաւոր լիզու ունեցողը։

«Փնտուէ՛ յիշատակներուդ մէջ. ո՞ր անմեղը կորսուեցաւ։

Ես տեսած եմ որ անօրէնութիւնի ցանողները անոր պտուղը կը հնձեն։

... Եթէ՛ ես քու տեղդ ըլլայի, կը դառնայի առ Աստուած, իրեն կ'ողողէի իմ աղօթքս...։ Երջանիկ է այն մարդը, զոր Աստուած կը պատժէ։ Մի՛ արհամարհեր Ամենակարողին ուղղիչ պատիժը։ Ան կը բանայ վէրքը և զայն կը կապէ, ան կը դարնէ, սակայն անոր ձեռքը կը դարմանէ։

Փորձութիւնը պիտի դադրի ուրեմն՝ եթէ Յոր իր յանցաւոր ըլլալը ընդունի և հայցէ Աստուծոյ ողորմութիւնը։

«Հաշտուէ՛ Աստուծոյ հետ և հանդարտէ, այսպէսով վերստին պիտի գտնես քու երջանկութիւնդ...»

Պիտի բարձրանաս եթէ վերադառնաս Ամենակարողին,

Եթէ բնակարանէդ հեռացնես անօրէնութիւնդ։

Ո՛հ, թող Աստուած պահէ մեզ, թէ և բարի նպատակով կատարուած, բայց անշըջ հայացանք այս կարգի մխիթարութիւններէն։

Այս պատճառաբանութիւնները, ապիկար և տաղտկալի պնդումով մը ներկայացուած, կը բորբոքեն միայն Յորի գայրոյթը։ Եւ ան կ'արտայայտուի այնպիսի շեշտերով, որոնց գառնութիւնը նախատական կը դառնայ իր կարծեցեալ մխիթարիչներուն հանդէպ և Յոր գիւրութեամբ կը փաստէ՝ թէ որքան քիչ կը պատշաճին իր պարագային անոնց բացատրութիւնները։ Ու մենք կը լսենք Յորը, որ այս երկար վիճաբանութիւններէն վերջ, կը յիշէ անցած օրերը։

«Ո՛հ, կը գոչէ, ո՞վ պիտի վերադարձնէ ինծի անցած օրերը. օրեր ուր Աստուած կը պահպանէր զիս... օրեր ուր զտալաներս կը շրջապատէին զիս»։

Եւ ան կ'ոգեկոչէ, որտաճմիկ մեղամաղձութեամբ մը այն պատիւները, զորս երկտասարդ ու ծեր իրեն կ'ընծայէին երբ անցնէր գիւղի փողոցներէն։ Փոքրեն ու համեստները, աղեղուականներն ու իշխանները, բոլորը զինք կը յարգէին և լուսութեամբ կ'ունկնդրէին իր կարծեցեալուն, որովհետեւ անոնք զիտէին՝ որ Յորի հոգին արդարութիւնը զգեցած էր պատմունքանի մը պէս։ Բոլորը իր վրայ վստահութիւն ունէին. ան սաչքն էր կոյրին և ոտքը կաղին»։

«Երբ իրենց մօտենայի առաջին տեղը կուտային ինծի,

Կը բազմէի, իր շքախումբով շրջապատուած արքայի մը նման,

Մխիթարիչի մը պէս, վշտահարներու մէջտեղ»։

Ու հիմա՛...։ Ա՛խ, ի՞նչ հակադրութիւն... ան նշաւակ է իրմէ երկտասարդ մարդոց ծաղրին։ Բոլորը իրմէ կը սոսկան և խոյս կուտան։ Ի՞նչ ըրած է։ Անկասկած, կատարեալ անկեղծութեամբ մը, ան բացարձակապէս անմեղ ըլլալու յաւակնութիւնը չունի։ Բայց որքան անհամեմատական են կրած տառապանքները բազմատեղով այն մեղքերուն, զորս կրնար գործած ըլլալ իր տկարութեան մէջ։

Եւ անաւասիկ այն գիծերը, որոնք որոշ կերպով կը բարացուցեն իր կեանքին արդարութիւնը։

«Այլքերուս հետ ուխտ ըրած էի, ի՞նչպէս ակնարկս կոյսի մը վրայ դարձնէի։

Կ'ըսէի ես ինծի. Աստուած ի՞նչ բաժին պիտի հանէ ինծի երկինքէն,

Ու բարձր տեղերէն ի՞նչ ժառանգութիւն։

Կործանումը ամպարշտին սահմանուած չէ՞

Եւ զժաբխութիւնը՝ անօրէնութիւն գործողներուն։

Աստուած չի՞ տեսներ իմ բոլոր ճամբաներս,

Եւ բոլոր քայլերս չի՞ համբեր։

Եթէ սուտի արահետին հետեւեցայ,
Եթէ ոտքերս գէպի նենգութիւն վա-
զեցին,

Թող Աստուած զիս կշռէ արդար կը-
շիւքով,

Ու ան պիտի ճանչնայ իմ անմեղու-
թիւնս:

Եթէ ոտքերս խոտորեցան ուղիղ ճամ-
բայէն,

Եթէ սիրտս հետեւեցաւ աչքերուս,
Եթէ ձեռքերուս արատ մը փակաւ,

Թող ես ցանեմ և ուրիշ մը հնձէ,
Թող իմ զաւակներս արմատախիլ ըլլան:

Եթէ կրնի մը օրերս հրապուրեց,
Եթէ զրաքցիս զրան առջև զարանակալ
սպասեցի:

Եթէ սպասաւորիս կամ աղախնիս իրա-
ւունքը ուրացայ,

Եթէ ինծի հետ վէճ ունեցան,

Եթէ աղքատներուն մերժեցի իրենց
խնդրանքը:

Եթէ որբեայրիին աչքերը արցունքով
լեցուցի,

Եթէ հացս առանձին կերայ,

Ու անկէ որբն ալ իր բաժինը չունեցաւ,

Եթէ թշուառի մը առանց հազուատի
փճանալը տեսայ,

Եթէ թշնամիիս կործանումով ուրա-
խացայ,

Եթէ ճամբորդին գուռս չբացի,

Եթէ ես ծածկեցի թերութիւններս, ինչ-
պէս կ'ընեն մարդիկ,

Եւ անօրէնութիւններս սրտիս մէջ պա-
հեցի,

Ժողովուրդէն վախնալով,
Ընտանիքներու արհամարհանքէն վախ-
նալով,

Հոգեի և չհամարձակեցայ զրանս սե-
մէն դուրս ելլել . . .

Ո՛հ, ո՛վ պիտի բերէ մէկը որ ինծի
ունկնդրէ:

Ան' իմ փափաքս. թող Ամենակարողը
պատասխան տայ ինծի:

2. Գ. ՍԱՆՍՈՆ

Թրգմ. ԵՐՈՒԱՆԻ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

(Մոսկովէ յաւերտի)

Ի ՊԵՏՍ ՔԱՐՈՉՁԱՆ

ՔԱՐՈՉԻՍՈՍՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍԻՆ

III. ՈՒԺԱԿԱՆ ԿԱՐԳ (l'Ordre dynamique)

Գրեթէ ակամայ գործածեցի ԵԱՐԴՈՒՄ
բառը կայական կորգի վրայ եղած այս
խօսքերուն մէջ: Որովհետև կայական կար-
գը, ճառին մէջ, իսկապէս վերացում մըն
է միայն: Ժառը պէտք է քալէ, պէտք է
իր նպատակին ընթանայ: Բայց շարժումը
ինքն ալ կարգ մըն է: Ձէք տեսներ տիե-
զերքին մէջ ալ ուր կարգը արդիւնքն է
փոխանակութեանց, առանց որոնց ցանու-
ցիր տարրեր միայն պիտի ըլլային հոն:
Միեւնոյն բանի է որ տեղի կ'ունենայ կեն-
սաւորին մէջ ևս, և միեւնոյն շարժումիւ
ներով: Գործարանական փոխանակութիւն-
ները մեր միութեան սկզբունքն են հոգե-
գաղափարին կառավարութեան ներքէս և
միեւնոյն բանը կը գտնուի թէ և նուազ տե-
սանելի կերպով: ճարտարապետութեան ար-
ուեստին և բոլոր միւսներուն մէջ: Սրենին
միութիւնը կը շինուի խորխոխէն՝ որ կը
կրէ զայն, բունէն՝ որ անոր կը փոխանցէ
ուղղահայեաց բեռը, խոյակէն՝ որ կ'ընդու-
նի այդ բեռը և կը լայննայ, զայն ցուց-
նելու համար: Գեղեցկութիւնը ուրիշ բան
չէ հոս, եթէ ոչ ծանրութեան արդիւնք-
ներուն բարուք բաշխումը. ու աղեղու-
թիւնը՝ զօրութեան անհամեմատականու-
թիւն մը: Արձանագործութեան ևս միւս
կերպընկալ արուեստներուն մէջ, գիտենք
թէ շարժումը ևս աւելի կարեւորութիւն
ունի քան ձեւը: Կեցուածք մը այն աստի
միայն գեղեցիկ է, երբ կ'արտայայտէ կա-
տարուած կամ կատարելի շարժում մը,
շարժումի վերահասակութիւն մը կամ դիւրու-
թիւն մը՝ որուն իր գործով մասնակից կ'ընէ
ինքզինքը զիտողին երեւակայութիւնը:
Ռոտնիի աչքին, հնութեան արուեստը և
Միշլէ Անժի արուեստը իրարմէ կը գանա-
զանուին շարժումի քննութեամբ միայն.
շարժում՝ որ հիններուն մօտ աւելի ներ-
գաշնակ է, իսկ ժողովրդեկին քով՝ մանա-
ւանդ հակադրեալ: